

JOAQUIM MOLAS I EL CÀNON CATALÀ:
ALGUNES OBSERVACIONS SOBRE LA COLLECCIÓ
«LES MILLORS OBRES DE LA LITERATURA CATALANA»
PATRIZIO RIGOBON

Quan Josep Maria Domingo em va demanar participar en la jornada acadèmica «Entendre, explicar, fer. *In memoriam* Joaquim Molas (1930-2015)», tot i no ser deixeble del Mestre i havent-me format en un altre país, vaig dir immediatament que sí perquè, de fet, la col·lecció «Les Millors Obres de la Literatura Catalana», o més ben dit la MOLC, em va fer conèixer la literatura catalana, amb autors per a mi llavors totalment desconeguts. Durant les meves vacances estiuenques que acostumava passar cada any a Barcelona, anava comprant els volums que poc a poc es publicaven. Això a partir de 1978 i fins que la col·lecció va arribar al final. No tinc naturalment tots els volums, els podia comprar només a l'estiu, però a les prestatgeries de la meua biblioteca n'hi ha molts. Llavors ignorava tot allò que hi havia darrere aquesta col·lecció no tan sols en termes literaris absoluts sinó també en termes literaris relatius: la recuperació de la memòria literària catalana que, després de quasi quaranta anys de franquisme, semblava, malgrat les moltes excepcions individuals i editorials, haver desaparegut. Molt més tard vaig conèixer Joaquim Molas, més ben dit, el vaig escoltar a la Universitat de Barcelona durant una de les seves classes. Per a mi, i crec per a molts d'altres, era tot un monument, l'autèntica hipòstasi dels meus estudis catalans. I la MOLC n'era l'eina principal. Per aquesta raó m'ha semblat adient reconstruir la història d'aquesta eina o, això és, una hipòtesi d'història que pugui formar part d'un futur treball amb tots els ets i uts sobre la formidable i fonamental activitat editorial d'en Joaquim Molas.

Abordaré el tema des de tres punts de vista principals que formen part de la història editorial de la MOLC: 1. La idea de cànon i del «cànon català» concretament en relació amb la col·lecció; 2. La

qualitat intrínseca dels volums; 3. L'impacte que va tenir en el públic.¹

1. LA IDEA DE CÀNON

Crec que és important subratllar que tenim ara a l'abast un important aparell documental de primera mà, és a dir el Fons Molas que, gràcies a la Montserrat Comas, es troba ara a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú, arxiu fonamental per la història de la literatura catalana contemporània. I a la Biblioteca de Catalunya el fons editorial del Grup 62 que conté les carpetes amb els documents sobre la construcció material de cada volum de la MOLC. Documents determinants a l'hora de fixar com van néixer els llibres de cada autor publicats a la col·lecció. A tot aquest aparell documental s'han d'afegir les nombroses entrevistes amb Joaquim Molas, els dietaris i, potser, les memòries que, em consta, estan enregistrades però no publicades encara.² Segur que en el futur sortiran també més cartes intercanviades entre Molas i d'altres corresponents editorialment significatius. Tot això podrà precisar i fins i tot canviar algunes de les conclusions molt provisionals del nostre estudi.

Voldria començar per una idea de «cànon», potser una de les primeres. La vaig trobar a Mozart i és conegudíssima (DA PONTE 1990: 210):

1. Vull agrair a algunes persones llur amabilitat i generositat: al company Enric Bou, a la Rosa Cabré, a en Jordi Cornudella, a la Marta Nadal, a en Llorenç Soldevila i a l'Enric Sullà per haver posat al meu abast molts materials que havien treballat o que fins i tot encara estaven treballant sobre el tema d'aquest article. Agraïxo també el suggeriment de la Carme Arnau, que va ser la incansable redactora de la MOLC. De tota manera, no cal dir que jo soc el responsable del resultat final que podria no estar a l'alçada de l'amabilitat de tots aquests companys.

2. Marta Nadal havia estat encarregada pel mateix Molas, cap allà el 2008 o 2009, de les memòries: «vam iniciar —jo com a curadora— les seves memòries. Van ser molts anys anant a casa seva, primer cada setmana, després cada quinze dies, enregistrant, transcrivint i corregint, les seves memòries que ell anava recordant, explicant, etc.», però finalment no es van poder publicar (missatge personal de correu electrònic del 20 de gener del 2020).

Madamina, il catalogo è questo
Delle belle che amò il padron mio;
un catalogo egli è che ho fatt'io;
Osservate, leggete con me.

In Italia seicento e quaranta;
In Lamagna duecento e trentuna;
Cento in Francia, in Turchia novantuna;
Ma in Ispagna son già mille e tre.

V'han fra queste contadine,
Cameriere, cittadine,
V'han contesse, baronesse,
Marchesane, principesse.
E v'han donne d'ogni grado,
D'ogni forma, d'ogni età.

Nella bionda egli ha l'usanza
Di lodar la gentilezza,
Nella bruna, la costanza,
Nella bianca, la dolcezza.

Vuol d'inverno la grassotta,
Vuol d'estate la magrotta;
È la grande maestosa,
La piccina è ognor vezzosa.

Delle vecchie fa conquista
Pel piacer di porle in lista;
Sua passion predominante
È la giovin principiante.

Crec que hi és tot: és més que una metàfora de la definició de «cànon». Hi ha la pluralitat de les literatures («Alemagna, Italia, Ispagna»), la diversitat dels estaments socials («contadine, cameriere, cittadine, contesse, baronesse») i les diversitats de cada text («nella bionda,

nella bruna, nella bianca»), i la diversitat de les aproximacions crítiques («vuol d'inverno la grassotta, / Vuol d'estate la magrotta») i també la importància dels nous corrents literaris («Sua passion predominante / È la giovin principiante»). Evidentment Lorenzo da Ponte, que escrigué la lletra d'aquesta famosíssima ària de Leporello del don Giovanni mozartià, no era un crític literari, però aquesta llista és exactament com es presenta un «cànon», segons la terminologia anglesa i americana, o sigui un «catàleg». Ja coneixem les arrels del debat americà que a Europa ens ha arribat una mica esbiaixat. Darrera l'afirmació de Harold Bloom hi havia als EUA una polèmica política i acadèmica. Tornar a l'«estètica» volia dir abandonar les categories dels estudis culturals, del nou historicisme, del feminisme, del marxisme i pensar que «the deepest anxieties of literature are literary [...] A poem, a novel or play acquires all of humanity disorders, including the fear of mortality, which in the art of literature is transmuted into the quest to be canonical, to join communal or societal memory» (BLOOM 1994: 19). L'obra de Bloom fou també criticada a Catalunya per la seva rigidesa, la seva immobilitat i també per la indeterminació de la idea estètica subjacent que determina la dignitat i l'escalafó de la llista. Idea que assumeix que només n'hi ha una de (bona, evidentment) estètica. Segons Enric Bou, a més a més, l'opinió de Bloom està superada:

El concepte tradicional de cànon que a les mans de Harold Bloom va fer tant de soroll (i de mal) en terres de Catalunya fa pocs anys, és a hores d'ara superat per noves realitats (la immigració i la literatura digital, per exemple), que ens obliguen a pensar en termes d'un món extingit. El món d'ahir. (BOU 2010: 105)

També Enric Sullà critica, des d'una perspectiva una mica diferent, el professor nord-americà: «de fet, el llibre de Bloom ha contribuït a divulgar la idea que el cànon és una *llista*, que és el concepte més trivial de cànon» (SULLÀ 2015: 36). Des de llavors la noció s'ha anat precisant i refinant molt, encara que la idea de «selecció» i de «tria» feta segons diferents criteris i modalitats (i aquest seria l'aspecte més important) encara sobreviu. I, precisament, segons Sullà:

el cànon pren la forma de l'índex dels manuals d'història de la literatura i, com a tal, és tant una llista com una narració i una jerarquia conseqüència d'uns criteris estètics i ideològics; també pot ser, per què no, una col·lecció de clàssics (per exemple, les “Millors Obres de la Literatura Catalana”, dirigida per Joaquim Molas) (SULLÀ 2007: 13).

Pel que fa als «criteris estètics i ideològics» i concretament al seu cànon (i avancem ara també un adjectiu fonamental per a ell: «consensuat»), Molas tenia assumit un concepte molt pràctic quan es va plantejar «proposar [...] una hipòtesi que, per raons òbvies, només s'anirà assentant amb els anys, la “llista de consens” (o “canònica”) no establerta a mesura que es produïen els fets, amb el joc de contrastos que suposa» (MOLAS 2010: 128). O sigui una «llista» canònica, com a hipòtesi de treball, que s'ha de consensuar segons, evidentment, diferents perspectives. I subratllo: no només una individualíssima perspectiva ideològica o filosòfica o crítica o la que sigui. La idea de «consens» es forma mitjançant el diàleg, l'equilibri entre els diferents posicionaments i no significa tampoc eclecticisme o renúncia a l'estètica personal. El mes de març de 1977 (o 1978) escrivia en el seu dietari:

Si vull tenir un paper dins la literatura catalana i, més en concret, dins la seva organització no vull prendre una actitud de gènere o de secta, sinó que haig de prendre una actitud semblant a la que, en política, pren l'estadista. Vull dir: jutjar cada autor en relació amb els seus propòsits i els resultats obtinguts, i a aquests, en relació al conjunt. Això no vol dir que jo renunciï als meus gustos, a la meva poètica, que sigui eclèctic. O que practiqui l'eclecticisme. Vol dir, simplement que, com a professional, assumeixo unes responsabilitats, uns objectius molt concrets i aquests objectius són de caràcter global.

En Jordi Cornudella i la Rosa Cabré m'han assenyalat aquesta pàgina del dietari.³ Es tracta d'un escrit «privat» que confirma allò que tantes vegades havia declarat en entrevistes i textos més circumstancials. Una idea de cànon flexible i, com deïem, sense renunciar a una estètica (com en diria Bloom) pròpia. A vegades Molas fins i tot

3. El dietari s'ha publicat (MOLAS 2021*b*) després de la redacció d'aquest estudi.

sembla una mica molest amb el tema canònic, que —cal recordar-ho— ha tingut durant molts anys (sobretot a partir del llibre de Bloom, que es va publicar el 1994) protagonisme al debat literari de molts països occidentals, encara que amb matisos ben diferents:

Tot això del cànon que s’ha posat de moda té i no té sentit. Dir-me que Proust és canònic, doncs ja ho sé, la veritat!, no cal que m’ho expliqui ningú... Que Dostoievski és canònic, tampoc no cal que m’ho expliqui ningú... Totes les literatures tenen uns referents, que són aquells que s’estudien al batxillerat, aquells que són publicats regularment i la gent els llegeix i que s’han internacionalitzat. Això ha existit sempre. Abans en dèiem “clàssics”, dels escriptors canònics! La MOLC va intentar, no destacar els “cànon”, cosa que trobo una mica abusiva, sinó els autors de referència. (SARDÀ 2008)

El tema del «consens», que també tenia un aspecte polític durant la Transició, es situa perfectament dins la filosofia crítica de Molas i aquesta filosofia crec que és evident en la selecció, feta pel mateix crític, de les obres publicades a la MOLC. El tema del «consens» el trobem tractat a diverses entrevistes que ara podem llegir seqüencialment gràcies al llibre editat per Llorenç Soldevila i Balart que les recull totes a partir del 1969 (MOLAS 2021a) i ens permet seguir el desenvolupament històric de la qüestió. Al·ludeix al tema el 1972 quan parla del sistema de referència dels clàssics nacionals que es forma durant el batxillerat «quan et diuen que els teus clàssics són el *Poema del Cid*, o l’Arcipreste de Hita... i que els teus reis es diuen Felip II i Carles III» (MOLAS 2021a: 46). Falten en aquest cas totalment les referències als clàssics catalans, que no es podien estudiar al batxillerat de llavors i faltaven naturalment edicions assequibles d’aquests textos. Però és a partir de la meitat dels anys noranta del segle passat, com dèiem, que el tema «canònic» sovinteja i comença a ser argument de reflexions més aprofundides:

Per a mi, un valor canònic és el consens. Ara es diu “canònic” [...] però jo sempre havia dit “valors consensuats”, és a dir, obres amb les quals la majoria hi està d’acord. I no sols ara, sinó al llarg de la història. Passa el cas com el de la Víctor Català. Al començament era una figura poc

apreciada [...] [i] jo ja feia temps que apostava per la seva figura. He vist generacions d'alumnes apassionant-se o no amb un llibre. (MOLAS 2021a: 209)

I el consens ha de ser «multilateral»: crítics, lectors, historiadors, etc. (MOLAS 2021a: 298); o sigui, que ha de tenir una significació i una rellevància social. Tot i això sembla ser que el criteri de la «durabilitat» sigui més difós o no clarament identificable:

D'aquest quadre general de consens, cada època, cada generació, cada grup o cada individu trien uns noms i unes obres que s'ajusten més o menys als seus interessos i que converteixen en els seus referents immediats [...]. Creure que tots els escriptors d'un moment donat poden resistir la prova del temps o de la traducció és una ximplesa. (MOLAS 2021a: 368-69)

Nogensmenys el consens es realitza dins d'un temps llarg: «l'obra literària, perquè quedi fixada, ha d'haver estat contrastada per una sèrie de generacions» (MOLAS 2021a: 385). O sigui, allò que l'«École des Annales» en deia la «longue durée» transferit a l'àmbit de la historiografia literària. Un altre valor que Molas afegeix a la seva «doctrina de cànon consensuat» és la «inclusió» (MOLAS 2021a: 387) perquè a la mateixa MOLC Molas manté un criteri molt ampli on la filosofia crítica que havia promogut i mantingut en les dècades anteriors apareix molt més difuminada. I no podia ser altrament, a l'hora de fer una llista de les «millors obres».⁴ A la darrera entrevista (2014) Molas es confirma en el posicionament que hem vist (també sobre la importància dels autors que «surten sempre» a qualsevol selecció), no sense haver declarat que «això del cànon és una bestiesa» (MOLAS 2021a: 449).

4. De fet el Realisme històric i les seves conseqüències queden una mica aparcaades i la MOLC acull molts autors que encaixen millor en altres estètiques. Ara bé, no és senzill, sobretot pel que fa la novel·la, escollir autors plenament integrats en una estètica donada i Molas, tot i haver estat acusat de dogmatisme, és al contrari molt ecumènic en la MOLC i en moltes altres iniciatives editorials. Sobre el tema del Realisme històric, que Molas va «professar» durant més temps que Josep M. Castellet, em sembla molt útil el llibre de Vicent Simbor (SIMBOR 2005: 134-142).

Un enemic (no pas un adversari) de Molas, Xavier Bru de Sala, té, en canvi, la mateixa idea sobre el cànon que el don Giovanni mozartia («le belle che amò il padron mio»). En síntesi: és canònic allò que m'agrada a mi que tinc «la mirada lectora». O, amb paraules de Bru de Sala: «N'hi ha prou amb llegir un paràgraf de diferents llibres d'autors diversos per establir una gradació entre ells. També és cert que, per ser capaç de fer això, abans t'has d'haver entrenat i has d'haver educat la mirada. Encara que això tampoc no és cert del tot, perquè un té o no té aquesta mirada lectora» (PONS 2004: 20).⁵

1.1. Abans de tractar el tema de la construcció material de la MOLC, voldria subratllar un aspecte que potser encara no s'ha estudiat prou i que va lligat sens dubte al tema de la selecció dels textos, de la formació ideològica i del compromís social i polític. Durant la dictadura Molas va col·laborar amb les Edicions Catalanes de Paris i amb la revista *Nou Horitzons*, entre d'altres, fent servir pseudònims. Aquestes col·laboracions ens fan veure el Molas més compromès amb la llibertat i també amb una ideologia concreta. Pel que fa les col·laboracions amb les Edicions Catalanes de Paris va firmar com a Stephen

5. Segons m'ha escrit la Marta Nadal (missatge personal de correu electrònic del 20 de gener del 2020):

Sobre el cànon de la MOLC, [...] en el repàs que he fet crec que el nucli dels seus “mites literaris” són a la universitat i, després, en l'entorn dels seus amics Horta, Castellet i Blas de Otero. A la universitat, i per als joves, hi havia dos referents: l'indiscutible Riba, i un emergent, Foix. I per als mes joves, tres mites absents: Bartra (exiliat), Màrius Torres i B. Rosselló-Pòrcel (morts tots dos); al voltant d'aquests hi havia la gent d'Ariel i implicava, a més de Riba i Foix, Espriu, amb qui va tenir molta amistat i, segons el mateix Molas, li anava llegint *La pell de brau* mentre l'escrivia. Dins de la Universitat, però, Molas es considerava més heterodox i més existencialista, no noucentista com els companys cultes, catòlics, tipus Manent, Ainaud, etc.

Més endavant, als 50, fa més amistat amb Horta, Castellet i Blas de Otero. I amb ells descobreix una altra literatura. El teatre de l'absurd. Beckett. Kafka. Kierkegard. I tot el que era més afí al marxisme. El realisme italià. I els crítics americans (Wilson i Hauser sobretot). Jo crec que tot això [...] és a la base del seu cànon, tant pel que fa a la literatura catalana com pel que fa a la literatura universal (MOLU).

Cartwright i Emili Segués (MOLAS 2021a: 75). Pel que fa *Nou Horitzons* va firmar com P. Roca i Llorens (SIMBOR 2005: 120). I aquests haurien de ser només alguns dels «noms de guerra» que va fer servir. Com a Stephen Cartwright va publicar la *Poesia catalana de la guerra d'Espanya (1936-1939) i de la Resistència* (CARTWRIGHT 1969), on escriu: «la dispersió i sovint la clandestinitat del material i la manca d'una bibliografia especialitzada, em fan la feina tan difícil que m'és impossible de saber quan podré donar-la per acabada» (CARTWRIGHT 1969: 9). Era una denúncia de la situació real dels estudis i dels textos de la literatura catalana contemporània. Hi selecciona poemes d'autors que no trobem a *Poesia catalana de segle XX* (CASTELLET i MOLAS 1963), fins i tot allunyats ideològicament d'ell, com ara Joan Sales. A *Nous Horitzons*, en canvi, publica, sota el nom de P. Roca i Llorens un interessant article titulat «La poesia revolucionària a Catalunya» (ROCA i LLORENS 1962) que comença així: «La poesia ha estat sempre un instrument al servei de la lluita de classes» (ROCA i LLORENS 1962: 29) i fa servir conceptes com ara «camp progressista» tot donant una funció política a la poesia i als poetes (i als intel·lectuals en general, segons la teoria de Gramsci). Tot i això, manté sempre un nivell (a vegades un distanciament) crític i potser fins i tot lleugerament escèptic perquè no arriba mai a escriure, tal i com ho fa Enric Blanquera a l'article següent de la mateixa revista: «com a marxistes, no podem oblidar aquesta veritat elementalíssima: a la classe obrera correspon de decidir el tarannà i els matisos d'un art i una literatura al servei de la seva lluita i els seus interessos» (ROCA i LLORENS 1962: 39). Es tracta d'escrits d'una època molt concreta, i naturalment molt militants, d'una revista, clandestina a Espanya, adscrita al PSUC i és un testimoni del compromís social i polític dels primers anys seixanta i també de la formació ideològica i crítica de Molas. Vull només al·ludir a l'*Antologia de la poesia patriòtica catalana*, en dos volums a càrrec d'Emili Segués publicada per les Edicions Catalanes de Paris perquè em sembla més coneguda. Aquests dos volums ens donen precisament la dimensió del compromís cultural i polític per a Catalunya com a nació i com a tema «transideològic» quan tot just ha començat la Transició. Totes aquestes dimensions entren, amb intensitat variable, dins el projecte de la MOLC (i ben segur d'altres iniciatives editorials de «redreç nacional»).

1.2. Sabem que Max Cahner va tenir la idea de la MOLC i Josep Maria Castellet es va cuidar de la part editorial i de les relacions amb “La Caixa”. També és possible, com consta a moltes entrevistes, que la idea d’una col·lecció tancada de literatura catalana a l’abast de tothom i no elitista es remuntés als anys seixanta i quedés aparcada per motius econòmics (i crec que també per les raons polítiques que hom pot fàcilment imaginar). I aquesta idea, des del punt de vista dels continguts, la va tenir també Molas, que havia fet una llista d’obres i d’autors. De fet ja s’anaven publicant des de 1965 els volums d’«Antologia catalana», col·lecció dirigida per ell mateix, però la nova proposta tenia característiques ben diferents. Així ho recorda Molas a una entrevista:

Et diré exactament com va anar: va ser en un moment determinat, cap a finals dels seixanta, que van sortir dues col·leccions castellanes de butxaca, la RTVE-Salvat i l’Alianza Editorial. Aleshores, en Max Cahner va tenir la idea de fer una col·lecció catalana de la mateixa espècie. Jo li vaig dir que a mi em semblava que era millor fer una col·lecció tancada, de 100 volums, i aprofitar després per fer una cosa diferent a la de RTVE: no una acumulació de títols, sinó una cosa pensada. Aleshores va haver-hi la crisi de l’editorial, i allò va quedar mort. A principis dels anys vuitanta, em crida en Castellet i em diu que tenen aquell projecte meu i que ara tenen l’oportunitat de fer-lo perquè “la Caixa” els demana una col·lecció. *Aleshores refaig la llista —que es molt diferent de la primera, perquè havien passat deu o quinze anys [subratllat nostre]—* i comença la publicació. (LLANAS i MUÑOZ 2000: 63)

Molas aquí diu anys vuitanta però la MOLC va començar les primeres publicacions a finals de la dècada anterior (setembre 1978). La cosa interessant és que haurien d’existir com a mínim dues llistes i seria interessant poder-les veure, sobretot per valorar el (possible) canvi de «cànon» entre la primera i la segona, tot i que imaginem que la segona és òbviament la base de la tria de la MOLC. En aquest sentit potser l’arxiu Molas ens podrà donar respostes en el futur. Per tal de contextualitzar la col·lecció en el seu moment històric, cal dir que, arran de les discussions (i polèmiques) sobre l’Estat autònom pre-

vist per la Constitució espanyola (desembre 1978) i el debat a Espanya sobre les «minories nacionals», també es van publicar, precisament quan la MOLC, altres col·leccions semblants. Un exemple n'és la «Biblioteca básica aragonesa», també publicada amb el suport d'una caixa d'estalvis (CAZAR), que va llançar al mercat uns cinquanta títols d'història i art d'Aragó (M. 1978: 43). El projecte té una envergadura molt més reduïda i sobretot no té, com tenia la MOLC, un plantejament de «literatura nacional» amb una forta projecció de recuperació de la llengua i de la seva literatura amb un intent evident de fer veure que de possibles tradicions literàries nacionals n'hi havia d'altres a Espanya.

A partir del moment en què es fa possible la publicació d'una col·lecció a l'abast de tothom, Molas en fixa els objectius i el mètode. Aquesta part que normalment considerem tan sols «editorial» o fins i tot «industrial» representa en canvi la medul·la del seu cànon i de la seva visió de tria consensuada. Segur que a la MOLC hi ha obres (i no poques) que no formen part del panteó personal del director de la col·lecció, com n'hi ha d'altres que sí que hauria volgut incloure però que no va poder i per moltes raons. En recordo només una perquè és una mancança (deguda a problemes de drets d'autor) que el mateix Molas subratlla: es tracta de *Vida privada* de Josep Maria de Sagarra. Josep Faulí va escriure que també va escollir una obra no representativa de Mercè Rodoreda (*Tots els contes*) deixant de banda les grans novel·les i sobretot *La plaça del Diamant*. Malgrat apreciar la col·lecció dirigida per Molas, Faulí, sobre Rodoreda, sembla tallant: «mai de la vida no podia ésser aquest volum el que representés Rodoreda» (FAULÍ 1979, 38). Més tard va arribar *Mirall trencat* i potser la seva ira es va apaivagar. En aquest cas tampoc no hem d'oblidar que *La plaça del Diamant* era el vaixell insígnia del Club Editor de Joan Sales i que portava desenes d'edicions (o, més ben, dit reimpressions) venudes amb el seu segell editorial. Ja coneixem la relació d'amistat que Molas tenia amb Rodoreda (MOLAS 1997a: 127-131) i segur que li hauria publicat a la MOLC amb molt de gust la seva obra mestra i també d'altres. D'aquests episodis aparentment marginals està fet també el «cànon». Faulí, que va estudiar des d'un punt de vista quantitatiu i qualitatiu la col·lecció, conclou que «el orden y el equilibrio aparecen

con claridad [...]» y que «la selección se ha hecho a partir de información adecuada y coherencia manifiesta» (FAULÍ 1983: 22), tant pel que fa a la representativitat dels gèneres com per l'aspecte cronològic. Crec que pel que fa aquest aspecte tenim una selecció important també d'autors que van del segle XVII al començament del XIX que suposa un trencament amb la visió de la literatura catalana que s'arrossegava des del segle XIX, com a mínim a nivell popular: «calia desactivar el programa de la Renaixença, en general, i la rectificació i cosificació de la gent del Nou-cents, en particular. I reordenar el material aplegat segons els patrons europeus habituals [...] Recuperar el passat post-medieval, [...] és a dir els segles XVI-XIX» (MOLAS 2010: 128). I sabem que el terme «Decadència» no és un patró europeu habitual. Es superen així els blocs Edat Mitjana-Decadència-Renaixença que anaven com anell al dit sobretot als «avaluadors» renaixentistes de la tradició. En aquest sentit Molas demana pròlegs i col·laboracions per a la MOLC a catalanòfils estrangers (als «Giuseppes» italians: Tavani, Sansone i Grilli; a Alan Yates, a Jocelyn Hillgarth i a Arthur Terry) o a professors catalans que treballaven a l'estranger (Enric Bou, Arseni Pacheco), precisament segons criteris de renovació, revaloració i, òbviament, especialització (MIRALLES 2016: 99).

En algunes intervencions poc conegudes, però ara recollides, si bé no totes, a *Sobre la construcció de la literatura catalana* (MOLAS 2010), Josep Maria Castellet explica l'objectiu polític de la MOLC i Molas n'explica els 12 principis directors. Veiem per parts perquè els dos punts de vista no es poden separar. Escriu Josep Maria Castellet: «Calia emprendre l'aventura de reunir en una sola col·lecció, fàcilment identificable, amb un fort suport publicitari⁶ i a preus de *pocket books*

6. La publicitat va ser molt important (i possible per la col·laboració amb “La Caixa”) a molts diaris i revistes, des del seu llançament (1978) i seguia el mateix ritme cada lliurament (dos títols mensuals, excepte l'agost). A vegades pàgines senceres de publicitat (al començament de la campanya) o bé anuncis puntuals amb els nous llibres que anaven publicant-se. Anuncis a voltes analítics que expliquen els objectius de la col·lecció:

La selecció d'obres i autors per gèneres i èpoques, realitzada amb un criteri rigorós pel catedràtic [...] Joaquim Molas, té un doble valor: dona a conèixer la nostra tradició cultural al públic adult en general i és bàsic per a l'ensenyament

el gruix de vuit segles de literatura catalana, en les seves obres cabdals i en tots els gèneres. Era una de les millors contribucions que es podien fer, des d'un punt de vista literari, al projecte cultural de recuperació nacional» (CASTELLET i MOLAS 1981: 3). Com ja hem subratllat, estem quasi dins la categoria historicopolítica del «redreç» com l'havia escrit i imaginat, més de vint anys abans, Jaume Vicens Vives, que havia acollit el jove Joaquim Molas al si del grup que s'ocupava de l'*Índice histórico español*. De fet, si em puc permetre de dir-ho, l'empresa de la MOLC tenia una forta connexió amb una visió vicensvivesiana de la cultura: les eines bibliogràfiques i els llibres de text dins la visió del gran historiador gironí eren primordials per al redreç de la Catalunya postfranquista, que dissortadament no va arribar a veure. Avui sabem que tant Xavier Bru de Sala (BRU DE SALA 2002: 15) com Fernando Savater detesten les bibliografies (aquest «rancio positivismo» com ha escrit Bru de Sala), que, per sort, les persones que tenen dubtes encara fan servir per pensar i tenir més dubtes.

Efectivament també Castellet es mou dins la línia de Molas: «es tracta d'una tasca d'abast plural i de dimensions diverses: polítiques, certament, però també lingüístiques i culturals» (CASTELLET i MOLAS 1981, 3). Aquestes dimensions es fan sovint indestriables, sobretot a Catalunya. Aquest projecte es desenvoluparà seguint els citats 12 principis de Molas, que veiem tot seguit. 1. Recuperar la tradició; 2. Incloure autors de totes les èpoques i de «totes les terres catalanes». 3. Amb el tercer principi toquem un dels temes «canònics», o sigui, el concepte de la selecció dels textos i la idea de literatura (una visió àmplia que abasta des de la novel·la i la poesia a l'assaig filosòfic, polític, al teatre, etc.). Textos que tinguin una dimensió humanística i imaginació i/o estil, sempre segons Molas. Aquesta amplitud de criteris a vegades s'ha criticat però entra de ple en allò que deia Castellet o sigui la recuperació d'una tradició política catalana

escolar de la literatura catalana, que ara ha esdevingut una assignatura obligatòria. [...] És, doncs, una col·lecció de lectura ineludible que honorarà la vostra llar i, al mateix temps, [...] us permetrà consolidar d'una manera pràctica el vostre domini de la llengua catalana, exigència que dins la Catalunya del futur serà cada vegada més sentida per tots. (DESTINO 1978: 15)

(vegeu, en aquest sentit, les obres de Prat de la Riba, Valentí Almirall, Torras i Bages, etc. publicades per la MOLC). Això ni s'hauria de justificar en principi, perquè, per exemple, a Itàlia està claríssim que *El príncep* de Maquiavel és un clàssic del pensament polític i de la literatura italiana ensems. La normalitat o anomalia de la literatura catalana potser sigui també haver de justificar coses normals a d'altres tradicions. 4. Entraran a la MOLC només obres escrites en català. 5. Tindrà representació també del període de «parèntesi que [...] disposa d'un feix d'autors i de lectors d'aspiracions més aviat limitades. I que només, a nivell popular, fou capaç de crear una cultura homologable internacionalment» (CASTELLET i MOLAS 1981: 4). 6. Triar les millors obres de cada època i de cada gènere, sobretot novel·la i assaig. 7. Rigor de la tria en els períodes rics i generositat en els períodes pobres («en el segle XVI o en la novel·la, he estat més generós») (CASTELLET i MOLAS 1981: 4). 8. Seleccionar sempre les obres que «són capaces de resistir la lectura d'un públic divers d'avui». 9. Escollir com a base ineludible els grans escriptors. 10. I els escriptors que han passat el sedàs del temps. 11. Les antologies generals i parcials serveixen per a limitar el nombre de volums de la col·lecció. 12. La col·lecció no està destinada a un públic de bibliògrafs i erudits i ofereix «un text establert amb totes les garanties» (CASTELLET i MOLAS 1981: 4).

El fet que el criteri estigui lligat evidentment a una selecció de qualitat (o sigui, també estètica) és testimoniatge d'un cànon que no s'assembla gens ni mica als dogmatismes que alguns crítics consideren formar part dels seus criteris de tria i valoració. Per això el mateix Molas parla de la MOLC com d'«antologia camuflada» (MOLAS 1983: 152). Camuflada i també consensuada. I efectivament el fet d'estar «tancada» no és privatiu d'aquesta col·lecció. N'hi ha moltíssimes arreu. Però em sembla interessant veure el que passa al món anglosaxó amb les «Publisher's Series», que generalment són col·leccions oberetes. Tota l'estructura i les finalitats d'aquestes col·leccions fan semblar «[t]he series [...] both a metaphor and source concerning the individual and social body, and its resilience, mobility, continuity and renewal» (SPIERS 2011: 2). Crec que la MOLC ha anat fins i tot ha més enllà, dels significats de resiliència, mobilitat, continuïtat i renovació

que va suposar pel públic la seva presència al mercat cultural català durant part de la Transició.

En conclusió d'aquest apartat em sembla que la MOLC ha tingut un paper primordial no tan sols dins la política de recuperació i de «normalització» del fet literari català, sinó també pel que fa al tema més complex de la recepció d'autors coneguts-reconeguts i no coneguts pel públic general. Entrar a la «llista» dels «selectes» (o del «cànon») més significativa socialment a Catalunya (pel tiratge i les vendes) té conseqüències molt pràctiques que poden arribar fins a determinar el valor literari: «il *gusto dei lettori* [subratllat nostre], il *giudizio dei critici*, la *ricostruzione degli storici*, sono tutti fattori che contribuiscono [...] alla costituzione del valore letterario» (ONOFRI 2015: 34). En aquest sentit la MOLC ha tornat a revifar també autors que, tot i ser contemporanis (o fins i tot morts pocs anys enrere) havien estat ja força oblidats.⁷ A més a més, el caràcter vertebrador en sentit nacional-català de la col·lecció queda molt ben demostrat per la presència, com ja hem vist, d'alguns «clàssics del nacionalisme català»⁸ que venen a representar l'assaig com a gènere, però, i sobretot, la represa de la «santa continuïtat» del pensament polític, interromput per la nit franquista. Una mena de *heri dicebamus* que pretén alhora exorcitzar els anys de la dictadura. El mateix Salvador Espriu la va elogiar i la va indicar com «llibre que més li ha agradat del 1982», precisament per la seva projecció al carrer i servei a la societat nacional catalana (ESPRIU 1983: 34).

7. Observa càustic Sempronio: «Miraban asimismo al futuro algunos escritores presentes en el lanzamiento oficial de “Les Millors Obres de la Literatura Catalana”. Colección editada por Edicions 62 y la Caixa de Pensions. Vi entre la concurrencia a Porcel, a Sarsanedas, a los Manent, a Paniker, a Amigó y a otros que lamento no recordar, como suelen decir los periodistas bien educados, y que si no han sido incluidos dentro de los diez primeros autores seleccionados para esta colección, indudablemente merecían serlo» (SEMPRONIO 1978: 29).

8. «Biblioteca dels clàssics del nacionalisme català» és el nom d'una col·lecció dirigida, durant la dècada dels vuitanta i noranta, per Jordi Casassas, juntament amb altres historiadors (J. V. 1983: 42).

2. LA QUALITAT INTRÍNSECA DELS VOLUMS

És potser aquest el tema més conflictiu a estudiar. Amb el pas del temps i amb els progressos de l'ecdòtica, de la filologia textual i d'altres especialitats acadèmiques, s'ha qüestionat sovint la fiabilitat dels textos que s'ofereixen a la col·lecció. Jordi Cerdà Subirachs ha escrit a aquest propòsit:

el ritme apressat de l'edició es va reflectir negativament pel que fa a uns mínims d'exigència filològica [...] Tot feia pensar que el projecte de la MOLC tindria aviat un relleu. La idea hauria estat la creació de col·leccions capaces d'aplegar rigor filològic i abast comercial. L'any 1989, Edicions 62 va encetar la col·lecció Textual, adreçada al públic universitari. La col·lecció oferia rigoreses edicions crítiques en format de butxaca. Les baixes vendes la van fer desaparèixer [...] no sense haver-nos deixat excel·lents edicions d'autors com Joan Maragall, [...] Bartomeu Rosselló-Pòrcel [...] i J.V. Foix. (MARTÍNEZ-GIL 2013: 172)

Cerdà Subirachs subratlla també la preferència d'autors contemporanis en relació als autors de l'Edat Mitjana (MARTÍNEZ-GIL 2013: 171), fet que naturalment (aquesta és una nostra deducció) significa optar també per autors amb una tradició de crítica textual menys consolidada que els escriptors de l'Edat Mitjana i la Moderna.

En aquest sentit, podem assenyalar l'hegemonia d'autors i títols que corresponen a la segona meitat del XIX i del XX, fet que evidencia una reivindicació de la modernitat cultural catalana fins a extrems que sobrepassen l'àmbit de la tria. És insòlit, per exemple, la inclusió de títols que poc o res tenen a veure pròpiament amb la literatura. (MARTÍNEZ-GIL 2013: 171)

Com ja hem dit, la tria preveia també textos «no estrictament literaris» (Cerdà Subirachs diu «que sobrepassen l'àmbit de la tria») que, però, també pertanyen al món de la literatura. Formava part dels criteris que Joaquim Molas havia plantejat des de l'inici i doncs aquests volums estan ben segur dins l'àmbit de la tria. Es tracta d'esbrinar, i aquest seria el tema, què és «literari» i què fem entrar al cànon de la

«literarietat». No el tractarem, naturalment, però recordem les paraules del director de la MOLC sobre literatura i literatura catalana en concret:

[quant a elements que primin dins la tradició literària catalana] si hi ha alguna cosa que prima és la correlació amb les literatures que [la literatura catalana] té al voltant. Hi ha un component realista bastant important, un component europeista també bastant important, una obsessió pel propi país i per la pròpia llengua [...]. A la MOLC hi ha tot allò que respon a una literatura normalment constituïda, amb Estat, sense interrupcions històriques. La col·lecció va tenir èxit, perquè responia a un criteri ampli, no sectari. (LLANAS i MUÑOZ 2000: 64).

O sigui que des del punt de vista filològic hem tornat al tema dels criteris de la tria que, segons Cerdà Subirachs, s'han pogut reflectir a la qualitat del text, perquè el plantejament en principi no és de reconstrucció d'un text fiable, cosa obligatòria per qualsevol obra de la Edat Mitjana, sinó prendre la darrera edició publicada en vida de l'autor, cosa evidentment possible tan sols amb els autors més recents.⁹

Tot i això, no sempre, és ben sabut, la literatura contemporània ofereix textos «definitius» i això també es reflecteix a la MOLC. Hem escollit dos casos. El primer és *Incerta glòria*. L'edició de la MOLC és possiblement la darrera publicada en vida de l'autor (1982), però aquest no hi ha intervingut. Carme Arnau, a la seva presentació, alludeix a la història textual: «L'any 1970 Sales publicà a Barcelona una nova edició d'*Incerta glòria* amb canvis notables [...] i afirmà al pròleg que aquesta era la definitiva» (MOLC 88, 9). Sabem que no és així perquè, per exemple, Sales considerava *El vent de la nit* una novel·la independent (i això no s'esdevé en l'edició de 1969 o 1971, on la quarta part es deia «Últimes notícies»: no hem pogut trobar una edició de 1970). Aquest darrer text (o sigui *El vent de la nit*) està dins el segon volum d'*Incerta gloria* de la MOLC, com si fos la seva quarta part,

9. Sobre el tema de la filologia dels textos de la Edat Mitjana i dels textos moderns, Molas en parla a l'article «Els dos màrtirs de ma pàtria», on, pel que fa la literatura moderna, escriu: «Les variants són "literàries" no "textuals". Són tècnicament "negatives"» (MOLAS 1997b: 44).

tot i que en les pàgines interiors es diu «*El vent de la nit*. Novel·la» (MOLC 89: 191). Pel que fa *Incerta glòria*, podríem afegir també que es tracta d'un «long seller» de l'editorial del mateix Sales (Club editor) i que podrien haver intervingut motius d'ordre extratextuals: drets, vendes, polítiques editorials, etc., com en altres casos. Segur que al Fons Molas de Vilanova i la Geltrú o bé a les carpetes de la MOLC del Fons Edicions 62 de la Biblioteca de Catalunya podria haver-hi la resposta sobre aquesta qüestió que nosaltres no vam poder esbrinar. El segon cas es refereix a l'edició del poema verdaguerià *Canigó*. Narcís Garolera critica fortament tant la primera edició (1980, amb nombroses reimpressions) del poema verdaguerià (MOLC 52), com les següents: «En l'edició “revisada” hi he pogut advertir unes quatre-centes correccions, coincidents amb solucions aplicades al text de la meua edició», malgrat això «el text conserva encara més de tres-cents errors» (GAROLERA 1998: 364-365). I conclou així: «La manca de criteri, les contradiccions i la insuficiència de la “revisió” del text, fan que aquesta edició de *Canigó* sigui tan poc aconsellable com les anteriors, que reproduïen la que Marina Gustà va preparar, l'any 1980, per a la col·lecció més divulgada de les lletres catalanes» (GAROLERA 1998: 367). Per altra banda Molas ja havia contestat indirectament en aquests termes: «I per això em resulta incomprendible que un il·lustre filòleg mediàtic hagi fet una edició del *Canigó* a partir, no de la edició definitiva del 1901, sinó del manuscrit i de la primera edició, la del 86, hagi gosat corregir el text segons la lliçó del manuscrit, sense disposar de les proves d'impremta que separen el manuscrit de l'edició, i posi com a simples variants les lliçons de l'edició de 1901, errors tipogràfics inclosos [...]» (MOLAS 1997b: 44). Aquesta polèmica és significativa dels plantejaments de Joaquim Molas, que discuteix els criteris de la filologia textual des del coneixement dels punts més conflictius de l'obra i, mentre aprecia molt el modus operandi del seu mestre Riquer aplicat a textos de l'Edat Mitjana, manté prudència sobre criteris estrictament textuals aplicats a obres modernes impreses en vida de l'autor.

Si per un costat hi ha textos més dubtosos pel que fa la qualitat filològica, per l'altre n'hi ha molts que segueixen criteris ecdòtics més estrictes. Per exemple l'*Ausiàs March* editat per Joan Ferraté,

que aborda críticament la qüestió textual a les pàgines de la seva introducció:

el meu text ha estat repensat de cap a cap i divergeix [...] dels de Pagès i Bohigas d'una manera regular, primer que res en la puntuació, però també en l'anàlisi morfològica de molts passatges i en un cert nombre de lliçons (procedents quasi sempre dels mateixos manuscrits bàsics adoptats per Pagès i Bohigas) que hi he incorporat [...]. He procurat, però, d'evitar el caprici i la fantasia. [...] Cal dir que, en la part de text d'Ausiàs March coberta per aquesta edició, hi ha fins a cinquanta-vuit passatges com a mínim, en els quals Bohigas atribueix a les seves fonts bàsiques (els manuscrits F o D) lliçons diferents de les que els assigna Pagès, sense que en cap cas la discrepància hagi estat assenyalada (ni molt menys justificada) en termes expressos. [...] [L'objectiu] és que el lector tingui al seu abast un text de les poesies [d'Ausiàs March] net de tota dificultat accessòria i reduït al seu essencial. Aquesta edició hauria de ser, segons el que m'hi he proposat, un primer pas. (MOLC 14, 1979: 26)

I també, tot i que es tracta d'una aproximació a l'edició dels anys noranta, *Tirant lo Blanc* de Martí de Riquer i Maria Josepa Gallofré; *Lo Crestià* a cura d'Albert Hauf; *Llibre d'Evast e Blanquerna* de la mateixa Gallofré amb pròleg de Lola Badia, i molts d'altres volums amb «Nota sobre l'edició» que ofereixen una informació bàsica sobre la tradició del text presentat. A tall d'exemple podem citar la «Nota sobre l'edició» d'Albert Hauf del volum *Lo Crestià* de Francesc Eiximenis, on es remet directament als manuscrits:

ens hem servit dels manuscrits i edicions que enumerem a continuació, als quals al·ludim mitjançant números romans al llarg de la introducció [...] A fi d'evitar complicacions als qui consultin la bibliografia sobre Eiximenis no he retocat la numeració dels capítols del *Terç*, tot i que J. E. Gracia ha demostrat que caldrà fer-ho en l'edició definitiva que tots esperem. (MOLC 98, 1983: 31)

He citat només alguns volums però hi ha moltes altres edicions satisfactòries. De la mateixa manera subratllem com una obra, com ara la ja citada novel·la *Incerta glòria*, no té ni tan sols una nota sobre el text que hauria pogut com a mínim aclarir l'edició utilitzada per a

la col·lecció. Tal i com escriu Carme Arnau: «Es tracta d'una obra [...] escrita al llarg de vint anys, amb nombroses edicions, i amb una part final independent que a partir de la cinquena edició passà a titular-se *El vent de la nit* en comptes d'*Últimes notícies*» (MOLC 88, 1982: 8). Podem imaginar doncs que l'edició MOLC d'*Incerta glòria* s'hagi fet reproduint la cinquena edició, però no hi ha una nota explícita. L'autor, com dèiem, no sembla haver col·laborat, cosa que probablement es deu, tot prescindint d'altres consideracions, a raons molt concretes: Sales estava ja malalt i va morir el novembre de 1982.

Finalment, a l'hora de valorar la col·lecció i la qualitat textual, hem de considerar també les dues èpoques que va tenir: la primera, entre 1978 i 1984, correspon als volums 1 a 100; la segona, molt breu, entre 1994 i 1996, als volums 101 a 125.¹⁰ La segona època de la col·lecció, evidentment, es beneficia també dels nous estudis crítics i ecdòtics, dels avenços de la filologia catalana a les universitats. En deu/quinze anys també ha canviat el lector mitjà que a la meitat dels anys noranta, comença potser a buscar una oferta literària diferent en català.

Es pot dir sens dubte que Molas tenia una preocupació per la qualitat del text presentat (a més del valor literari naturalment), qualitat que no sempre s'ha pogut assolir per moltes raons. La principal seria el ritme de publicacions mensuals a mantenir i potser a vegades també la feina de curadors no sempre especialitzats sobre certs temes i a vegades també la manca de bibliografia i estudis específics. Avui, gràcies als documents del citat Fons Grup 62 dels quals disposem, podem reconstruir totes les fases d'elaboració i de processament del text. Agafem com a exemple només el volum del *Curial i Güelfa* (MOLC 8) prologat per l'italià Giuseppe E. Sansone. Tal i com declara la «Nota sobre l'edició»: «El text que presentem segueix el manuscrit de la Biblioteca Nacional de Madrid a través de les edicions d'Antoni Rubió i Lluch ([...] 1901) de Ramon Aramon i Serra

10. «En los años 80, Edicions 62 y “la Caixa” editaron —con el nombre genérico de “Les Millors Obres de la Literatura Catalana” (MOLC)— una excelente colección de bolsillo con cubiertas color mostaza [...]. [La] MOLC regresa a fines de este mes [...] con *Ronda naval sota la boira*, de Calders, y *Dietari, 1979-80*, de Gimferrer» (SÁNCHEZ PINA 1994: 65).

([...]Els nostres clàssics 1930-33) i de Ramon Miquel i Planas (Barcelona Biblioteca Catalana, 1932)». A banda de la regularització i modernització ortogràfica, al final de la nota queda establert que «la divisió de la novel·la en paràgrafs és, tal com la donen Rubió i Lluch i Miquel i Planas, la que presenta el manuscrit» (MOLC 8: 17). Consultant la capsa 889 del Fons Grup 62 on es troben els materials preparatoris dels volums 6, 7 i 8 de la MOLC,¹¹ sembla ser que tot el treball realment s'ha fet sobre l'edició de Ramon Aramon i Serra que presenta les correccions i variacions introduïdes al text adoptat, amb bolígraf de tinta vermella, com si es tractés d'unes galerades per corregir. És interessant el procés de producció d'un text dins una editorial perquè té parts que possiblement alguns experts de filologia textual no coneixen prou bé com per a poder avaluar la genuïnitat d'errors i variants.¹²

Alguns dels textos publicats es mereixen l'elogi d'importants estudiosos, com ara Miquel Dolç que, a propòsit del volum *Teatre medieval i del Renaixement* a cura de Josep Massot i Muntaner (MOLC 95) i en general dels textos antics publicats per la MOLC, escriu:

Además de diversas obras antiguas de indudable renombre [...] destacan ya en la colección “Les Millors Obres de la Literatura Catalana” una serie de escritos clásicos a los que raramente, o nunca, había tenido acceso hasta hoy el simple amante de la lectura: baste citar el conjunto de “Novel·les amoroses i morals” del siglo XIV al XVIII, el “Blandín de Cornualla” y otras narraciones en verso de los siglos XIV y XV [...]. Huelga advertir que la edición de cada uno de los escritores ha sido confiada a reconocidos especialistas que las ilustran con sus adecuadas presentaciones. [...] Josep Massot i Muntaner ha logrado [...] extender su curiosidad, y la del lector, al menos sobre tres siglos de nuestro teatro medieval y renacentista [...] y, al mismo tiempo, gracias a un natu-

11. Biblioteca de Catalunya Ms 9794/6,7,8. Capsa 889.

12. Sobre aquest mateix volum escriu Charlus (1979: 41): «Un clàssic de la novel·la de caballerías, de autor anónimo. Y que actualmente sólo era fácilmente accesible dentro de la colección “Els nostres clàssics”, cuyo texto era poco más que discutible. Según los entendidos. Ahora se dispone de una edición no erudita, pero sí realizada con unas mínimas garantías respecto al texto».

ral proceso ideológico, sobre la inalterable unidad de las tierras caracterizadas por el mismo vehículo idiomático: Cataluña, las Islas y Valencia. (DOLÇ 1983: 42)

Pel que fa la «continuació» amb qualitat textual de la MOLC, també s'ha de considerar una proposta que es deu a Enric Bou i que he trobat a l'Arxiu Molas de Vilanova. En una carta del 19 de juliol de 1996 (o sigui, a punt d'acabar definitivament la MOLC) adreçada a Joaquim Molas des dels Estats Units, escrivia Bou: «D'acord amb la nostra conversa de Lleida li envio una proposta molt esquemàtica del que podria ser la col·lecció “Seleccions de la MOLC” [...] [T]inc còpia d'un document molt complet amb normes molt específiques per a la preparació dels volums. El va compilar Jordi Cornudella per a l'Editorial Empúries en l'època que projectàvem la “Biblioteca de Clàssics Empori”». ¹³ A banda d'altres detalls sobre la introducció, les notes textuais etc., en la carta es deia que es presentarien obres ja aparegudes dins la MOLC, que serien: «Complet[es] i acura[des] seguint l'última edició controlada per l'autor o una edició crítica fiable». Aquest projecte tampoc va prosperar. La conclusió és que, malgrat els seus inevitables defectes i tot considerant l'època, la MOLC va obrir molts camins, va ser un patró per a la indústria editorial i també una eina de

13. Arxiu Molas, Cartes. Document B/225. Biblioteca Vilanova i la Geltrú. Una altra proposta (preparada per Enric Bou juntament amb Ramon Pla i amb característiques semblants) la va fer resseguint les pautes de grans col·leccions internacionals, però sense oblidar la MOLC: «“Col·lecció de Textos Literaris Clàssics”. [...] Les “Millors Obres de la Literatura Catalana” han estat els intents més sòlids que s'han vist [...] per establir una tria de models de lectura i de valors literaris, que abastaven tota la literatura, des de la medieval fins a la del segle xx. [...] [Tot i això] Ens sembla necessari i oportú que hi hagi en català una col·lecció de qualitat similar, com a mínim a la de Castàlia [“Clásicos Castalia”]. La nostra proposta és fer una col·lecció que es destaquí clarament de les altres per: a) la qualitat dels pròlegs (amb una extensió adequada, d'unes 50-75 pàgines); b) el prestigi dels prologuistes. Textos [...] redactats per especialistes, professors, escriptors, etc.; c) la cura en l'edició del text. Cal que sigui una edició crítica, amb notes textuais, sobre variants, amb Apèndixs documentals rics i útils; d) el disseny atractiu; e) amb una selecció de textos que no només s'identifiqui amb les llistes escolars» (missatge personal de correu electrònic del 18 de gener del 2022).

formació, de reconstrucció i afirmació de la identitat nacional catalana (TRULLO 1997: 49-52).

3. L'IMPACTE DE LA COLLECCIÓ

Molts recordaran l'eslògan: «La collecció que no vam poder llegir a l'escola», que va ser una constant als diaris i a les revistes que es publicaven a Catalunya durant els anys entre 1978 i 1983. La gran difusió i el gran èxit que va tenir es deuen també (a banda de les raons culturals que hem recordat) a la campanya publicitària que corria a càrrec de “La Caixa”. El succés va ser rodó: 8000 subscriptors i vendes dels volums entre els 16.000 i els 40.000 exemplars (PIÑOL 1986: 40). Pere Calders, amb *Les cròniques de la veritat oculta*, va ser el més venut. Eren i són quantitats increïbles pel raquític mercat del llibre català. És evident també l'impacte social arran d'aquests números. Els tiratges rondaven una mitjana de 20.000 exemplars cada primera edició i molts volums han tingut segones i terceres edicions. I després la llarga cua que va tenir la MOLC amb altres colleccions (la MOLU, que n'era la germana bessona) que volien aprofitar les favorables condicions polítiques, culturals i del mercat.

3.1. Acabo de citar “Les Millors Obres de la Literatura Universal” (MOLU) que va néixer poc després de la MOLC el 1981 i formà part del mateix projecte, segons Antoni Badia i Margarit, de «normalització» de la cultura catalana:

Una cultura normal es nodreix d'obres autòctones i d'obres traduïdes [...]. Deixeu-me recordar tan sols que les traduccions són, per a una cultura, tan bon índex de normalització, que la censura dels anys quaranta i dels anys cinquanta, on es rabejava, negant i denegant, era sobretot en el terreny de les traduccions, per llevar-li el to de normalitat que els abnegats editors cercaven a tot preu d'aconseguir-li. (BADIA I MARGARIT 1981: 18)

Per un costat, la necessitat de continuar la tradició dels grans autors clàssics estrangers en català, entre ells la primera traducció en

vers, feta per Andreu Febrer el segle xv, de la *Divina Commedia* de Dante (la MOLU però publicarà la traducció «històrica» de Sagarra), i per l'altre costat, juntament amb l'èxit comercial de la MOLC, la necessitat de noves traduccions de clàssics encara no traduïts, van fer néixer i empènyer aquesta col·lecció, també dirigida per Molas amb la col·laboració de Josep Maria Castellet i Pere Gimferrer. La MOLU, com la germana més gran, va tenir un excel·lent èxit de vendes (7000 exemplars de cada volum només pels subscriptors) tant és així que, quan en 1986 la col·lecció va publicar el cinquantè i darrer llibre previst, es van començar els tràmits editorials per una nova sèrie de literatura universal especialment centrada en el segle xx (PIÑOL 1986: 40). La MOLU ha revifat la cultura de la traducció i ha involucrat molts escriptors catalans en la tasca de traduir clàssics estrangers. En conclusió, l'aparició i l'èxit cultural i comercial de la MOLC van provocar un seguici d'efectes positius: noves iniciatives editorials, més sensibilitat cultural, la represa d'una tradició que havia acotat el cap durant la dictadura (amb moltes excepcions evidentment). En aquest sentit la MOLC i la MOLU han tingut un paper molt rellevant per a la literatura catalana, adobant el terreny de la «normalització» i apropant les noves generacions a la lectura en català.

Amb les quantitats venudes (i possiblement llegides) la MOLC esdevé una eina de socialització de la cultura literària i de prestigi de la llengua catalana que comença a recuperar els espais culturals de qualitat que havia perdut. Precisament el 1979 Joaquim Molas va ser un dels propulsors del manifest d'*Els Marges*: «Una nació sense estat, un poble sense llengua?» sobre la precarietat de la llengua catalana, la seva marginalització social i la seva persecució històrica. Recordo aquest fet, coetani a la publicació de la MOLC, perquè evidentment forma part d'un projecte cultural i social ampli i unitari que considera com ineludible la dimensió política de la qüestió de la llengua i de la seva literatura. Dimensió que es fa evident quan una llengua marginada i perseguida comença a aixecar el cap i demanar (diria més aviat que hauria d'«exigir») els espais que tenia i que li van ser arrabassats. Una autèntica Kulturkampf que encara no s'ha acabat.

BIBLIOGRAFIA

- BADIA I MARGARIT (1981): Antoni M. Badia i Margarit, «Presentació de la col·lecció “Les Millors Obres de la Literatura Universal”», *Quaderns de l’Obra Social*, núm. 10 (octubre), ps. 18-19.
- BLOOM (1994): Harold Bloom, *The Western Canon. The Books and the School of the Ages*, New York: Harcourt Brace & Company.
- BOU (2010): Enric Bou, «Cànons en construcció: literatura catalana, europea o mundial?», *Cultur@s* (juny 2010), ps. 105-120.
- BRU DE SALA (2002): Xavier Bru de Sala, «Bloom contra Molas (y 4)», *Cultura/s* (suplement *La Vanguardia*), núm. 4 (10-7-2002), p. 32.
- CARTWRIGHT (1969): Stephen Cartwright, *Poesia catalana de la guerra d’Espanya (1936-1939) i de la Resistència*, París: Edicions Catalanes de París.
- CASTELLET I MOLAS (1963): Josep M. Castellet, Joaquim Molas, *Poesia catalana del segle XX*, Barcelona: Edicions 62.
- CASTELLET I MOLAS (1981): Josep M. Castellet, Joaquim Molas, «“Les Millors Obres de la Literatura Catalana”. Sentit d’una col·lecció i Notes al marge d’una col·lecció», *Quaderns de l’obra social. Caixa de pensions per a la vellesa i d’estalvis*, núm. 8 (març), ps. 2-5.
- CHARLUS (1979): «Vida literaria», *Destino*, núm. 2164 (del 29 de març al 4 d’abril), p. 41.
- DA PONTE (1990): Lorenzo Da Ponte, *Tre libretti per Mozart. Le nozze di Figaro. Don Giovanni. Così fan tutte*, ed. Paolo Lecaldano, Milà: Rizzoli.
- DESTINO (1978): *Destino*, núm. 2145 (del 30 de novembre al 6 de desembre), p. 62.
- DOLÇ (1983): Miquel Dolç, «Ciertas muestras nos hacen presentir el camino que hubiera podido seguir el catalán del Renacimiento. Una colección de antiguas piezas teatrales», *La Vanguardia* (30-6-1983).
- ESPRIU (1983): «Las inclinaciones literarias de nuestros escritores. ¿Qué libro le ha interesado más en 1982?», *La Vanguardia* (1/2-1-1983).
- FAULÍ (1979): Josep Faulí, «Veus i lletres de Catalunya. Mercè Rodoreda: 70 anys i 49 contes», *Destino*, núm. 2193 (del 17 al 23 de octubre).
- FAULÍ (1983): Josep Faulí, «“Les Millors Obres de la Literatura Catalana”, en la hora del balance», *La Vanguardia* (7-1-1983).
- GAROLERA (1998): Narcís Garolera, [Ressenya], *Revista de Filología Románica*, núm. XV, ps. 364-367.
- J. V. (1983): J. V. [?], «El llibre català. Els clàssics del nacionalisme català», *La Vanguardia* (30-6-1983).
- LLANAS I MUÑOZ (2000): Manuel Llanas, Josep M. Muñoz, «Joaquim Molas

- o la construcció d'una nova tradició literària» [entrevista], *L'Avenç*, núm. 250 (setembre).
- M. (1978): M. [?], «En la hora de la recuperación», *La Vanguardia* (30-11-1978).
- MARTÍNEZ-GIL (2001): Víctor Martínez-Gil (coord.), *L'edició de textos: història i mètode*, Barcelona: UOC / Pòrtic.
- MARTÍNEZ-GIL (2013): Víctor Martínez-Gil (coord.), *Models i criteris de l'edició de textos*, Barcelona: UOC.
- MIRALLES (2016): Eulàlia Miralles, «La dignitat del barroc català», dins: *Novecento e dintorni. Grilli in Catalogna*, ed. Nancy De Benedetto i Enric Bou, Venècia: Ca' Foscari / Digital Publishing.
- MOLAS (1983): Joaquim Molas, «La cultura catalana i la seva estratificació», dins: *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- MOLAS (1997a): Joaquim Molas, *Fragments de memòria*. Lleida: Pagès.
- MOLAS (1997b): «Els dos màrtirs de ma pàtria », *Serra d'Or*, núm. 454 (octubre), ps. 43-45.
- MOLAS (2010): Joaquim Molas, *Sobre la construcció de la literatura catalana i altres assaigs*, Palma: Lleonard Muntaner.
- MOLAS (2021a): Joaquim Molas, *Paraula de Joaquim Molas. Cinquanta-sis entrevistes (1969-2014)*, ed. Llorenç Soldevila i Balart, Lleida / Vilanova i la Geltrú: Punctum / Aula Joaquim Molas.
- MOLAS (2021b): Joaquim Molas, *El mirall de la vida. Dietari 1956-2015*, ed. Rosa Cabré i Maria Capdevila, Barcelona: Edicions 62.
- MOLC 8, (1979): [Anònim], *Curial i Güelfa*, ed. Marina Gustà, pr. Giuseppe E. Sansone, Barcelona: Edicions 62 / “La Caixa”.
- MOLC 14 (1979): Ausiàs March, *Poesia*, ed. Joan Ferraté, Barcelona: Edicions 62 / “La Caixa”.
- MOLC 52 (1980): Jacint Verdaguer, *Canigó*, Barcelona: Edicions 62 / “La Caixa”.
- MOLC 88 (1982): Joan Sales, *Incerta glòria I*, Barcelona: Edicions 62 / “La Caixa”.
- MOLC 89 (1982): Joan Sales, *Incerta glòria II*, Barcelona: Edicions 62 / “La Caixa”.
- MOLC 98 (1983): Francesc Eiximenis, *Lo Crestià (selecció)*, ed. Albert Hauf, Barcelona: Edicions 62 / “La Caixa”.
- ONOFRI (2015): Massimo Onofri, *Il canone letterario*, Roma / Bari: Laterza [edició digital amb posicions i sense pàgines].
- PIÑOL (1986): Rosa María Piñol, «La Caixa y 62 desean seguir editando la

- serie 'MOLU', ahora con obras del siglo XX», *La Vanguardia* (25-2-1986).
- PONS (2004): Pere Antoni Pons, «Xavier Bru de Sala. “El cànon és una aposta”», *Lluc. Revista de cultura i d'idees*, núm. 841 (octubre 2004), ps. 19-20.
- ROCA I LLORENS (1962): P. Roca i Llorens, «La poesia revolucionària a Catalunya», *Nous Horitzons*, núm. 2 (tercer i quart trimestre), ps. 29-40.
- SÁNCHEZ PINA (1994): Francisco Sánchez Pina, «La conquista del bolsillo catalán. Fondos escasos, bajas tiradas y poca colaboración dificultan la edición en pequeño formato», *La Vanguardia* (16-10-1994).
- SARDÀ (2008): Zeneida Sardà, «Joaquim Molas: “La gran literatura diu molt més del que diu que diu”», *Cultura Viva*, 14. [Es pot llegir a <<https://www.catorze.cat/biblioteca/joaquim-molas-gran-literatura-diu-molt-diu-diu-5593/>>, on consta com a extret de l'entrevista «Joaquim Molas, del teixit textual al mestratge literari», de Zeneida Sardà, dins: *Serra d'Or*, juliol-agost del 2008].
- SEMPRONIO (1978): Andreu Avel·lí Artís i Tomàs, «Cartas de Sempronio. Meditaciones del “Traisième état”», *Destino*, núm. 2149 (del 14 al 20 de desembre de 1978).
- SIMBOR (2005): Vicent Simbor, *El realisme compromès en la narrativa catalana de postguerra*, València / Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SPIERS (2011): J. Spiers (ed.), *The Culture of the Publisher's Series*, Volume One, Londres / Nova York: Palgrave Macmillan UK.
- SULLÀ (2007): Enric Sullà, «El cànon literari: cap a una definició operativa», *Literatures*, núm. 5, ps. 9-22.
- SULLÀ (2015): Enric Sullà, «Les antologies de J.M. Castellet», dins: *Josep M. Castellet, editor i mediador cultural*, ed. Enric Gallén i J. F. Ruiz Casanova, Lleida / Barcelona, Punctum / Edicions 62, ps. 33-53.
- TRULLO (1997): Josep Lluís Trullo «L'ideal d'un cànon obert: la cua de la MOLC», *Faig Arts*, núm. 37 (novembre), ps. 49-52.